

Dr. sc. Ladislav Bognar

RATNA SJEĆANJA

Slatina 1991.

Osijek 2018.

Dr.sc. Ladislav Bognar, redovni profesor u mirovini

ladislav.bognar@os.t-com.hr

SLATINSKA RATNA SJEĆANJA

Sažetak

Slatina je 1991. bila jedini ulaz i izlaz iz Slavonije budući da je južni dio zapadne Slavonije bio okupiran. Bilo je vrlo značajno što smo sve vrijeme uspjeli održati Slatinu slobodnom iako to nije bilo jednostavno. Tri dana nakon mog dolaska oslobodili smo kasarnu i dvije karaule i tako osigurali naoružanje za formiranje 136. brigade HV. Budući da je Slatina višenacionalan kraj bilo je važno što smo spriječili međunacionalne sukobe čime smo postigli da su u obrani Slatine i oslobađanju okupiranog dijela sudjelovali svi bez obzira na nacionalnu pripadnost. U tri mjeseca, koliko sam boravio u Slatini, uspjeli smo postupno od naoružanih ljudi stvoriti vojnike koji su bili u stanju održati cijelo područje slobodnim i stvoriti uvjete za oslobađanje brdskog okupiranog dijela. Oslobađanjem Voćina i cijelog brdskog dijela slatinskog kraja stvoren je prvi oslobođeni dio zapadne Slavonije i otklonjena opasnost od prometne izolacije ostalog dijela Slavonije.

Ključne riječi: kasarna i karaule, uspostavljanje obrane, formiranje brigade, međunacionalni odnosi, neprijateljska propaganda, oslobađanje

1. Dolazak u Slatinu

Kad su početkom devedesetih počeli nemiri koji su doveli do raspada Jugoslavije ja sam mislio da neće doći do rata. Vjerovao sam da ima dovoljno razumnih ljudi koji će spriječiti razaranje vlastitih sela i gradova, uništavanje imovine koju su ljudi stekli svojim radom, a što je najvažnije zaštititi ljudske živote. Na žalost nisam bio u pravu.

U Osijeku su došli na vlast neki čudni ljudi koji su odmah počeli provoditi nasilje, istjerivanje s posla, prijetnje telefonom, istjerivanje iz stanova, podmetanje eksploziva pod automobile, kuće, lokale.¹ S druge strane Srbi su počeli sa svojom balvan revolucijom pa se više nije moglo

¹ Počele su i likvidacije pa je tako ubijen šef policije Josip Rajhl Kir koji se zalagao za smirivanje napetosti i mirno rješavanje konflikta što očito novim vlastodržcima nije odgovaralo. O stanju u Osijeku vidi Špegelj, M. 2001. str. 321, 346.

ni u Baranju, ni u Dalj, ni u Tenju, a uskoro je već od lipnja počelo i granatiranje Osijeka. Osijek je postao opasan grad. Ljudi su ginuli u tramvajima, u autima, na tržnici, ulijetale su granate u dječje sobe, u trgovine.²

Ja sam tada bio afirmiran kao pedagog i radio sam na nekim od mojih najvažnijih istraživačkih projekata u suradnji sa Slovincima. Oni su me pozvali da dođem u Sloveniju i nastavim tim znanstvenim radom. Ipak mislio sam što će se dogoditi ako svi odemo. U rujnu situacija je postala toliko ozbiljna da se vidjelo da se mora prići ozbiljnoj organizaciji obrane kako bi se onemogućila okupacija koja je bila na djelu. Tih dana osnovana je Operativna zona Osijek koja je pokrivala cijelu Slavoniju. Iz JNA je došao Karlo Gorinšek (danas general) koji je preuzeo dužnost zapovjednika Operativne zone Osijek. Shvatilo se da dolazi ozbiljan rat koji se ne može dobiti ako ga s naše strane ne vode školovani oficiri. Jedan pukovnik dobio je zadatak da pozove aktivne i rezervne oficire da preuzmu organizaciju obrane u pojedinim dijelovima Slavonije. Osobno sam bio rezervni oficir i neki od mojih poznanika, koji su već bili uključeni u ZNG, su me predložili da preuzmem jednu od odgovornijih dužnosti. Odabrao sam Slatinu jer je to po mojoj procjeni bila krizna točka u kojoj je moglo doći do potpunog odsijecanja Slavonije budući da je na južnom dijelu okupacijom zapadne Slavonije već bila odsječena. Bio sam postavljen za zapovjednika obrane općine Podravska Slatina i zadatak mi je bio da sve raspoložive snage MUP-a, ZNG i ONO organiziram za uspješnu obranu ovog područja. Prije mog odlaska Gorinšek je sa mnom kratko porazgovarao i rekao da je dobro da pođem u Slatinu jer je to ključna točka u obrani cijele Slavonije. Bilo je to u petak 13. 09. 91.

² Detaljnije o početku rata u Topić/Špišić, 1992. i Guide Out of the War Slavonia & Baranja, 1992.

Kroz Slatinu je prolazio sav cestovni i željeznički promet prema istočnoj Slavoniji

U Slatini su me izvrsno dočekali. Upoznali su me sa situacijom: Južni dio općine bio je okupiran od linije Četekovac – Voćin. Nekoliko dana prije dogodio se zločin u selu Četekovac gdje je ubijeno preko 20 mještana uglavnom starije dobi što je još naglo poremetilo i tako napete odnose između Hrvata i Srba u ovoj višenacionalnoj sredini. Već na ulazu u grad vidio sam pred svakom gostionom bukete naoružanih mladića. Odozgo je svakodnevno prijetila opasnost od upada, kako sam kasnije doznao, Šešeljevih četnika, a nikakva obrana nije ni bila organizirana. Djelovale su razne nekontrolirane grupa koje su privodile mještane Srbe u neki podrum gdje su ih maltretirali, drugi su eksplozivom rušili kuće i lokale. Policija je bila nacionalno miješana i smatralo se da nije spremna braniti hrvatske interese, a oni su opet izbjegavali da se suprotstave pojedincima koji su pripadali ZNG-eu. Odlučio sam da vojska mora ići van iz grada i zauzeti položaje od mjesta Mačkovac, preko mjesta Golenić i Ivanbreg do Četekovca. Policiju sam angažirao na obrani pristupu gradu i na obavljanju ostalih redovnih poslova policije, a dio snaga držao sam u pričuvu kao rezervu u slučaju napada.

Ja sam znao da je jako važno da steknem povjerenje pripadnika oružanih snaga, ali i građana da nisam nerki šarlatan nego da imam odgovarajuće vojno znanje i da ću ga znati koristiti. Zato sam odmah na početku isticao svoj čin, a bio sam (rezervni) major što je u tadašnjoj vojsci bio prvi od tri čina visokih oficira. Moji prvi potezi bili su dobro prihvaćeni. Budući da organi vlasti nisu postojali nego je postojao povjerenik Vlade i Krizni štab koji su bili vrlo sposobni ljudi koji su u ovim teškim okolnostima organizirali cjelokupni život u ovoj općini. Krizni štab je izvrsno vodio Ante Šimara. Ja sam isto bio član tog Kriznog štaba i sve svoje odluke sam s njima dogovarao, a koliko se sjećam oni su sve moje prijedloge, kad se radilo o vojnim pitanjima, bez otpora prihvaćali.

Problem je nastao s jedinicama koje smo rasporedili iznad grada. Oni su položaje držali preko dana, a onda bi otišli kući na spavanje. Naime kod naših ljudi je vladalo shvaćanje da sad kad ima pušku on može biti kod kuće i tako braniti svoju kuću i obitelj, a ne tamo se penjati po brdima. Trebalo je puno uvjeravanja da shvate da se njihova kuća brani upravo gore. Kad sam tako u obilasku došao u jedno selo rekoše mi da je dobro što sam došao jer upravo smjena treba otići zamijeniti one koji su proveli jedno vrijeme na položaju i nitko neće da ide. Koliko se sjećam rekao sam im da je ovo rat i mi se možemo obraniti samo ako smo dobro organizirani. Ja sam eto došao iz Osijeka iako je moja obitelj tamo jer vidite i Osijek se brani upravo ovdje, a ne samo u Osijeku. Oni su svi bez riječi otišli u kamion koji ih je odvezao na položaj. To je

bio dobar znak jer ja sam znao da za obranu ovog dijela Slavonije mogu nešto učiniti samo ako steknem stvarni ugled, a njega treba zaraditi.

2. Kasarna i karaule

Upravo za to mi se pružila prilika narednih dana jer je došla naredba da zauzmemo kasarnu i dvije karaule koje su bile na našem području. Situacija je bila vrlo složena jer je kasarna smještena upravo u sredini grada, a u njoj je bilo skladište oružja i minsko eksplozivnih sredstava. Ukoliko bi se to aktiviralo to bi porušilo dobar dio grada, a opasnost je postojala jer je zapovjednik te kasarne bio jedan zastavnik koji je već ranije pucao iz PAM-a po policijskoj stanici što znači da je bio lak na obaraču. Prema podacima koje sam imao tu je bilo tridesetak vojnika na odsluženju vojnog roka i po desetak u svakoj karauli. Morao sam sve učiniti da se tim mladićima nešto ne dogodi jer oni jadni nisu bili nikakvi neprijatelji nego nečija djeca koja nisu u ovoj nastaloj gunguli mogla otići kući.

Znajući da su oni vjerojatno dobro zaplašeni i indoktrinirani kako ih vani čekaju ustaše koji će ih poklati odlučio sam se za postupak brainwashing, koji se prevodi kao ispiranje mozga i ima uglavnom negativno značenje, a ovdje je bilo upravo suprotno – trebalo ih je osloboditi od ispiranja mozga koje je prethodno učinjeno. Imao sam izvrsne veziste i radioamatere koji su ideju pretvorili u stvarnost. Snimljen je poziv Vlade republike Hrvatske svim pripadnicima JNA da napuste kasarne i tako spriječe nastavak rata, vojnicima se omogućava povratak kućama, a oficirima pruža mogućnost da se uključe u hrvatske oružane snage ako žele. Snimljen je i poziv Povjerenika Vlade za Općinu Slatina koji je svima jamčio sigurnost, civilnu odjeću i novac za povratak kućama. Između tih poruka bile su snimljene pjesme „Stop the war in Croatia“ <https://youtu.be/vVklBX4f4Z0> i još neke antiratne pjesme. Suština je bila da je se to puštalo i dan i noć s obližnje zgrade srednje škole preko razglasa. Za to vrijeme u kasarni je bila isključena struja, voda i telefon. Ostala je samo jedna telefonska linija s našim operativnim centrom odnosno sa mnom. Budući da sam čuo da je tadašnji načelnik policije bio dobar s tim zastavnikom zamolio sam ga da on s njim razgovara i uvjeri ga da nikakva opasnost ni njemu ni ostalima ne prijete. Zastavnik je odgovorio bahato da on tu ima prvu ligu boraca i da će se oni boriti do zadnjega.

Moji vezisti su to odradili vrhunski i naša akcija je trajala cijeli dan i cijelu noć. Sutradan dopodne meni su počeli dovoditi vojnike koji su preskočili ogradu i pobjegli. Prvi je koliko se sjećam bio iz Sarajeva. Kaže on: „Ja reko stražaru eno ti bolan proradilo telefon i zovu te, on otrč'o, a ja preko ograde i evo me.“ Nakon njega stigne jedan iz Karlovca i kod njega slična

priča, ali svi su mi pričali da je ovo što su slušali preko razglasa pomoglo da shvate da mi njima nećemo ništa i da se nas ne moraju bojati. Nakon nekog vremena uslijedio je poziv zastavnika koji je rekao da će izvršiti predaju u jedan sat. Mi smo im dali upute na koji način trebaju izaći postrojeno i tamo će ih dočekati naši ljudi odjeću i novac za put.

Oslobođanje vojarne 16. 09. 1991.

Meni su doveli trojicu starješina. Za dvojicu nisam znao da su tu u kasarni. Jedan je bio poručnik, a drugi potporučnik i po govoru mi se činilo da su bili Bosanci. Vjerujem da su oni utjecali da ovaj zastavnik nije napravio neku glupost jer je već bio sva minsko eksplozivna sredstva polio benzinom. Dok je pričao sa mnom bio je točno zelen u licu i govorio je da je htio PAM-om raznijeti onaj razglas i da se jedva suzdržao. Primili smo ih kod povjerenika, ponudili sendvičima i sokom, zahvalili što je sve prošlo bez ljudskih žrtava.

Navečer su mi doveli i potporučnika koji je imao preko sebe dvije karaule. Tamo su akciju izveli predstavnici policije i jedinica ONO koji su polako prilazili karaulama obavještavajući ih preko megafona da sve treba proći u redu i miru i tako je i bilo. Ipak potporučnik mi je donio dokumente od dvojice vojnika koji su se uplašili i preplivali preko Drave i zamolio me da to proslijedim gdje treba. Mislim da je bio iz Beograda i zamolio me da se javi svojim telefonom što sam mu dozvolio. Svi oficiri su poslani u Bjelovar gdje je s njima obavljen razgovor i koji su htjeli u HV primljeni su, a koji nisu poslani su kućama.

Kad je oslobođena kasarna koliko sam imao informacije to je bila među prvima i kad me novinar pitao da li da to objavimo ja sam rekao – da. Izgleda da sam u tome pogriješio jer je odmah po objavi počeo artiljerijski napad na Slatinu, a prema Slatini su krenula i dva aviona koja su međutim na sreću srušena kod Miholjca. Problem je bio što mi tu veliku količinu naoružanja kojim smo mogli podići brigadu još nismo stigli izmjestiti pa je postojala opasnost da nam to unište. Naše ekipe su do dugo u noć sve popisale i premjestile u jedan veliki podrumski prostor pored zgrade Općine gdje je sve bilo sigurno.

Dosta godina nakon toga jedan naš Slatinčanin, inače bivši član Kriznog štaba, je u Hrvatskom zagorju navratio u jedan restoran. Prišao mu je vlasnik koji ga je očito prepoznao i rekao:

„Naručite što god hoćete, za Vas je sve besplatno.“ „Zašto?“ pitao je ovaj. „Moj sin je bio u slatinskoj vojarni kad ste njega i ostale vojnike spasili i poslali kućama. Hvala Vam za to.“

3. Od naoružanih ljudi do vojske

Budući da se oslobađanje kasarne dogodilo tri dana po mom dolasku to je među Slatinčanima izazvalo povjerenje. Mnogi su mi prilazili i zahvaljivali, neki su mi govorili kako su me dugo čekali, a i među vojnicima je bio jedan trend povjerenja i oduševljenja postignutim. No stanje je bilo daleko od zadovoljavajućeg pa sam odlučio da postupno od naoružanih ljudi stvaram vojsku. Treba napomenuti da je sa mnom iz Osijeka došao još jedan rezervni oficir i postavljen za zapovjednika bataljuna ZNG, ali je on nakon dva tjedna pobjegao glavom bez obzira. Prvo sam okupio zapovjednike i rekao da oni moraju vladati svojom jedinicom i da ne smiju dopustiti da svatko vodi neki svoj rat. Za svaki nedopušteni čin krivit ću njih i smijeniti one koji ne izvršavaju svoj posao. To su bili dobri mladići, ali tu nitko nije njih slušao.

Na položaju

znanja svojih zapovjednika.

Nakon nekoliko dana dovode mi dvojica zapovjednika jednog svog vojnika za kojega kažu da je jednoj ženi uzeo fiću i predlažu da mu se oduzme oružje i uniforma i isključi iz ZNG-ea. On je počeo kukati da samo to ne učinimo jer on se slikao za neki časopis na tenku, privodio je i neke ljude i ako ga razoružamo on je gotov. Ja sam tražio da vrati auto toj gospođi i da se ispriča, a zapovjednici će me obavijestiti da li je to učinio. Ako ubuduće bude radio prema zapovjedi zapovjednika ostat će u našoj jedinici. I ostali zapovjednici su počeli djelovati i kako se osjetilo da imaju moju podršku sve više su ih uvažavali u jedinicama.³

³ Jednom mi je došao jedan od zapovjednika čete i požalio se da je vidio kako jedan njegov vojnik kad smo zauzeli Balince ide po kućama s vrećom i krade. On ga je upozorio da to ne radi, ali on mu je samo nešto opsovao.

Poslao sam svima zapovijed o ponašanju hrvatskih vojnika u kojoj sam naglasio da se mi ne borimo protiv civila nego protiv agresora i onih koji pucaju po gradu, zabranio unošenje oružja u gostionice, te tražio da svatko svojim izgledom i ponašanjem mora doprinositi ugledu hrvatskog vojnika i stjecanju povjerenja kod građana. Zabranio sam svako nasilje prema građanima i poduzimanje samostalnih aktivnosti bez

Obrana je sve bolje funkcionirala, a posebno su nam bili zahvalni stanovnici Golenića i Ivanbrijega dva sela visoko iznad Slatine koji su se sad osjećali sigurno. Obišao sam sva ta mjesta i vidio da su se utvrdili za kružnu obranu, a da je slučajno uslijedio napad na njih imali smo u pričuvi jedinice za intervenciju. Posebno impresivan je bio jedan fortifikacijski objekt koji su izgradili oni koji su držali položaj na cesti prema Čeralijama (taj dio zovu Popišano brdo). Sve je dobro utvrđeno balvanima i maskirano, a unutra postoji mogućnost boravka, ali i vođenja borbe u slučaju napada. Problem je bio što je Slatina stalno bila u dometu neprijateljske artiljerije, pa se promet koji je bio važna žila kucavica za cijelu Slavoniju morao preusmjeravati sjeverno u podravska sela, a željeznički zaustavljati. Česti artiljerijski napadi imali su velike materijalne štete, ali smo imali sreću da većina tih napada nije imala ljudske žrtve. Gorinšek je stalno tražio napade i mi smo ih činili, ali u to vrijeme nismo imali snaga da agresora potisnemo dalje, a pogotovo ne da držimo komunikaciju Voćin - Čeralije.

Nažalost i dalje su djelovale neke nekontrolirane grupe koje su minirale kuće i lokale. Tako je jedne večeri pored zgrade u kojoj smo preko noći bili ja i povjerenik Vlade bila jaka eksplozija. Ja sam pomislio da se radi o artiljerijskom napadu pa sam se povukao u sigurniji dio stana, ali ujutro sam vidio da je u prizemlju te zgrade miniran frizerski salon. Jedan mlađi čovjek je imao neku budiku na tržnici i u nju su mu bacili bombu i došao mi se žaliti da mu to već čine nekoliko puta. Ja sam tražio od zapovjednika da mi pronađu tko to radi, ali nije bilo rezultata. Jednog dana mi je taj čovjek doveo svoju ženu i djecu i pitao kako da on prehrani svoju obitelj kad mu stalno ovo čine. Možete misliti kako sam se osjećao. Tek kad smo digli brigadu onda smo i tim grupama mogli stati na kraj. Stanje u Slatini tih ratnih dana vidljivo je na priloženom videu „Ratne slike Podravske Slatine“ https://youtu.be/b_8Us1wzHSU .

4. Odnos Hrvata i Srba

Slatinski kraj je multinacionalna sredina. Prema popisu iz 1981. bilo je Hrvata 53,12%, Srba 33,07%, Jugoslavena 11,66%, a među ostalima su nešto brojniji Mađari (Prema: Baćani ur. 1981.). Tu su postojale dvije oprečne orijentacije. Po jednim Slatina mora biti hrvatska i treba sve učiniti da Srbi odu i više se nikada ne vrate. Oni su ovaj rat koji se vodio smatrali nastavkom onoga iz drugog svjetskog rata i borbe koju su vodile ustaše. Iako to nije bio većinski stav ipak su oni bili vrlo glasni pa je poslije rata objavljena knjiga „Slatina u vjetrovima

Narednih dana sretmem u kasarni tog mladića i kažem mu da imam saznanja da krade i da to hrvatski vojnici ne rade. Kad sam se okrenuo od njega nešto je dobacio kao, da bi mene mogao pojesti mrak. Vratio sam se i pitao, da li on to meni prijete. Nešto se stao izmotavati, a ja sam mu rekao da mi stvaramo vojsku koje se ovaj narod neće morati stidjeti i neka razmisli kako on u tom može pomoći.

povijesti“⁴ uz potporu grada koju je napisao jedan od pripadnika ustaških postrojbi gdje je razrađena ova koncepcija. Budući da ljudi ovdje žive stoljećima u nacionalno i vjerski pluralističkoj sredini i mnogi su međusobno rodbinski vezani takav stav nije prevladao. U Općini su radili i Hrvati i Srbi, kao i u drugim djelatnostima, a i u našim postrojbama imali smo svih nacionalnosti. Moj stav od samog početka je bio da svi građani u ovoj sredini imaju pravo na miran i dostojanstven život i da ćemo nastojati da to što prije ostvarimo i pozivao sam sve da nam u tome pomognu. O tome sam govorio i u lokalnim medijima, razgovarao sam i sa svim predsjednicima stranaka koje su djelovale u Slatini.⁵

Nažalost propaganda koju je provodio devedesetih i na ovom području Rašković i plašenje Srba nekom ustaškom opasnosti dalo je rezultata pa su i neki ugledniji pojedinci iz Slatine prešli u brdski pretežno srpski dio i tamo stvorili okupirani dio iz kojeg se stalno napadala Slatina. Oružje i municiju redovno su im dostavljali iz slatinske kasarne pa smo kad sam došao zabranili izlazak iz kasarne. Tamo su došle i dobrovoljačke jedinice iz Srbije, a posebno Šešeljevi Beli

Jedan od zarobljenika u virovitičkoj bolnici u razgovoru s novinarom

orlovi. Jedan od naših zarobljenika mi je po povratku pričao da je osobno vidio i Šešelja u Voćinu dok su mu nožem urezivali četiri C na grudi i tako ga mučili.

Mi smo u više navrata u borbama koje su vođene imali zarobljenike sa srpske strane koji su uglavnom bili ranjeni i bili su jednako zbrinuti kao i naši ranjenici, a liječeni su u virovitičkoj bolnici. To su u više navrata registrirali europski promatrači ističući kako se u Hrvatskoj humano postupa

prema ranjenicima. Jedan od samoproglšenih velikih vojskovođa iz Osijeka mi je na jednom skupu prišao i rekao: „Kakve vi to tamo imate zarobljenike? To se odmah likvidira.“

Mi smo ove zarobljenike nakon što su bili medicinski sanirani razmjenjivali za naše vojnike koji su bili zarobljeni. Pri toj razmjeni ja sam uvijek drugoj strani poslao pismo, u dogovoru s Kriznim štabom, u kojem sam predlagao da se konflikt riješi mirnim putem kako ljudi ne bi bez

⁴ Pelikan, D. 1997.

⁵ Jednom mi uleti u zapovjedništvo jedan od naših vojnika nakon postrojavanja njegove jedinice i kaže kako on ne želi da u njegovoj jedinici bude Srbin. Pitao sam ga, da li je taj mladić koji je ovdje rođen kao i on otišao na stranu onih koji napadaju ovaj grad. Nije. On želi ovdje živjeti kao i ti i svi ostali i spreman je braniti ovaj grad od neprijatelja. „Ja vas sad ne šaljem na izlet nego idete u rat u kojem netko od vas može i poginuti. Da li je pošteno da samo tebe šaljem da pogineš ili je pošteno da ovaj grad brane svi koji ovdje žele živjeti?“ Malo se zamislio, smirio i rekao da imam pravo i otišao.

razloga ginuli. Predlagao sam da odaberu svoje predstavnike koji bi se zalagali za rješenja koja bi mogla biti uzor i za ostali dio Hrvatske. Nisam nikada dobio odgovor. No jednom prilikom je, dok sam bio u uredu načelnika vojnog odsjeka, nazvao telefonom iz Voćina bivši načelnik kao da vidi što njegovi suradnici rade. Ovaj naš je rekao – Evo ti zapovjednik i dao mi telefon. Ja sam mu detaljno objasnio prijedloge koje sam poslao i u pismu i zanimljiv je bio njegov odgovor: „Ovo što Vi predlažete je izvrsno, ali ako bih ja sad izašao i predložio da to prihvatimo mene bi odmah likvidirali.“

Jasno je da su tu glavnu riječ vodili ovi pridošlice iz Srbije i ovdje nije nikakav cilj bio zaštita srpskog stanovništva čime su ljude izmanipulirali nego je odavde trebala ići linija sumanute ideje o velikoj Srbiji koja je trebala ići preko Siska, Karlovca, Gospića do Karlobaga. Upravo tu kod nas je Slavonija bila najtanja i s mogućim pontonskim prijelazom iz Baranje i dolaskom jačih snaga preko okupiranih Okučana postojala je mogućnost da se odsiječe cijela Slavonija.

Na minobacaču 60 mm

Ja sam od prvog dana bio svjestan ove opasnosti i zato je bilo jako važno da imamo dobro učvršćenu obranu, ali i da podizanjem 136. brigade stvorimo uvjete i za ofenzivna djelovanja kako bi tu opasnost potpuno otklonili, a to smo nakon tri mjeseca i uspjeli.

5. Propaganda radio Beograda

Da agresori upravo u Slatini vide mjesto gdje bi trebalo doći do odsijecanja Slavonije ja sam

shvatio i prateći neprijateljsku propagandu Radio Beograda koja se stalno bavila Slatinom. Najprije su ponavljali vijest kako Srbe kolju u Slatini. Naveli su i nazive nekih radnih organizacija u kojima se to navodno događa i kao Srbi lijepo stoje u redovima i idu na klanje. Nakon nekog vremena Radio Beograd javlja kako je krenuo napad na Slatinu i da se vode ulične borbe. Naravno stanovnici Slatine vide da nema nikakvih borbi i da je u Slatini mirno, da nitko Srbe koji žive u Slatini ne istjeruje s posla niti na neki drugi način maltretira, da mnogi rade i u Općini pa čak i u Vojnom odsjeku, ali Radio Beograd, kao državni radio, sustavno širi laži očito s nekim namjerama.

Nakon nekog vremena Radio Beograd javlja kako je Slatina „oslobođena“ i da Slatinčani slave i igraju Žikino kolo na gradskom trgu. Desetak dana kasnije u slatinsku poštu počinju stizati pisma iz Srbije koje pišu žene muževima misleći da su oni sad u „oslobođenoj“ Slatini. Sad

nam je postalo jasno da je cilj ove propagande Radio Beograda bio da pokupe Slatinčane u Beogradu i okolici i pod izlikom da ih vode u Slatinu, koja je sad „oslobođena“ gdje će preuzeti razne funkcije, a u stvari su ih na prevaru odvezli u brdski okupirani dio gdje im je trebalo vojnika. Ova tragikomična situacija u Slatini se prepričavala uz smijeh i još jednom su ljudi mogli shvatiti čime se sve služe agresori u odnosu prema srpskom stanovništvu. Ja sam iz ovoga shvatio da je Slatina na visokoj listi prioriteta velikosrpske politike jer su mislili da je to najslabija karika u našoj obrani, a činjenica da je u ovu propagandu uključen ni manje ni više nego srpski državni radio govorila je da je jasno kako se radi o agresiji Srbije na Hrvatsku, a nikako ne neki lokalni građanski rat.⁶

Znao sam da u to vrijeme nemamo dovoljno snage da zauzmemo liniju Četekovac Voćin ipak smo u našoj ofenzivnoj akciji 5. 10. 91. ušli u sela Čojlug, Četekovac i Balinci na istoku i Mačkovac, Hum Varoš na zapadu, kako bi ih trajno zadržali, i uz naselja koja smo već držali Lukavac, Golenić i Ivanbrijeg prve linije obrane bile su oko desetak kilometara od Slatine, a u dužini od trideset kilometara i ta se linija nije sve vrijeme pomjerala. Budući da je to intenzivno pošumljeno područje neka kritična mjesta morali smo zapriječiti minskim poljima, što se pokazalo važnim jer je, kako su me izvijestili mineri, jedan pokušaj napada na Slatinu završio u minskom polju pa je prekinut.⁷

6. Avionapadi

Pored artiljerijskih napada Slatina je bila izložena čestim napadima avijacije. Kako nismo imali sredstva protuzračne obrane ta je opasnost bila stalna i vrlo ozbiljna. Noću smo morali imati zamračenja, a danju je trebalo sirenom obavještavati mještane o nailasku aviona. Jednom je u večernjim satima kružio jedan avion iznad Slatine, a zatim ispustio grozd svjetlećih balona koji su obasjali cijelo mjesto. Ja sam s grupom iz Zapovjedništva stajao na vratima kasarne kad su nedaleko nas fijuknule dvije rakete i zabile se u asfalt na igralištu. Nedugo zatim čula se velika eksplozija. Sutra smo vidjeli da je bačena tzv. krmača na jedan veliki prazan prostor između tržnice i nogometnog igrališta koja je napravila ogromnu rupu. Kasnije sam doznao da je taj pilot bio rodom iz Slatine i dobio je zadatak da bombardira svoj grad. On je to učinio, ali tako

⁶ Vidi detaljnije u Brekalo, M. 2017.

⁷ Često mi dolaze građani. Ljudi se boje i pitaju kuda ćemo se povlačiti. Odgovaram im da se mi nećemo povlačiti povlačit će se oni gore koji su došli okupirati ovaj kraj. Neki mi govore kako u svojim ulicama noću zajednički dežuraju i Srbi i Hrvati i tako se stvara povjerenje. Dolaze mi dva mladića, kažu da su Srbi i pitaju me da li se to zlo može nekako mirno zaustaviti. Ja im objašnjavam što sve činim da nagovorim drugu stranu na pregovore i da uopće ne odgovaraju. Pitam ih da li oni vide neko rješenje, ali ne vide i tužni odlaze.

da nije bilo neke veće štete. Ipak nije lako pucati po vlastitom gradu. No nisu svi bili tako obazrivi.

Već smo duboko zagazili u jesen, a još uvijek nije bilo uvjeta za početak škole. Organizirane su razne radne akcije u berbama i slično, što učitelji baš i nisu voljeli, pa su tražili od Kriznog štaba da počne škola. U nekoliko navrata su pisali pismene zahtjeve, a članovi Kriznog štaba su od mene tražili da kažem da ili ne. Moj odgovor je stalno bio negativan jer sam znao da mnogo djece na jednom mjestu u situaciji kad lete granate i avionske bombe može biti velika opasnost za tu djecu. To je izazivalo sve veće nezadovoljstvo.

Učionica Srednjoškolskog centra nakon avionskog napada

U vrijeme dok smo obilazili položaje vidjeli smo da ide jedan avion prema Slatini. Kad smo se vratili vidjeli smo kako je žestoko izmitraljirana škola, a poginula su i naša dva branitelja. A upravo nekoliko dana prije bio je opet zahtjev da se pokrene škola i činilo mi se da članovi Kriznog štaba baš i nemaju nešto protiv, ali su kao i uvijek prihvatili moje mišljenje. Što mislite da sam dozvolio početak škole?

7. Formiranje brigade

Mjesec i po nakon mog dolaska dobili smo zapovijed da pokrenemo formiranje 136. brigade HV. To je bio značajan korak u sigurnosti za ovo područje. Radila se mobilizacija koristeći dokumentaciju Vojnog odsjeka općine, ljudi su bili zaduživani prema svom VES-u što znači da su dobivali oružje i dužnost za koju su bili osposobljeni prilikom služenja vojnog roka. Problem je bio u časničkom kadru kojeg nismo imali dovoljno iako smo dobili neka pojačanja, dio rezervnih oficira iz Slatine je prešao na okupirani dio i pridružio se pobunjenicima. Kako je ovo relativno mala sredina, a imala je u to vrijeme vrlo razvijeno gospodarstvo nakon što smo digli brigadu mnoga poduzeća su stala pa smo na njihov zahtjev morali otpustiti neke ključne kadrove.

Zauzimanjem kasarne mi smo imali dovoljno pješadijskog naoružanja, ali je nedostajalo težeg oružja i oruđa. Kako su padale druge kasarne naše ekipe su išle i tamo uvijek izvukli nešto

Slatinska 136. brigada HV

naoružanja koje je nedostajalo. Nekada bi se vratili nezadovoljni. Govorili su – Sve šalju u Hercegovinu. Ipak njihovim velikim zalaganjem brigada je bila solidno opremljena.

Ja sam smatrao da zapovijedanje brigadom treba preuzeti profesionalac. Gorinšek je poslao Josipa Černija kojeg sam upoznao kad je iz Slovenije nakon izlaska iz JNA sa svojim prijateljem skrenuo u Slatinu da me pita kako može

sigurno doći do Osijeka gdje se prijavio u HV. Ja sam mu odlučio pomoći kao načelnik štaba, a do njegovog dolaska sam vodio brigadu, a nakon toga smo zajednički pripremali brigadu za oslobađanje okupiranog dijela općine do mog odlaska u Zapovjedništvo Operativne zone Osijek 11. 12. 91. Pored stalnog održavanja dobro postavljene obrane pri čemu nismo izgubili ni jedno selo trebalo je raditi na osposobljavanju prvenstveno Zapovjedništva brigade, ali i svih ostalih što smo intenzivno radili.

8. Oslobađanje Voćina

U to vrijeme formirana je Operativna grupa za ovo područje koju je pored naše činilo još nekoliko susjednih brigada, kao i pridodate jedinice i krenulo se u svakodnevne napade. Kako su se okupacijske snage našle u okruženju i uz svakodnevne napade, a jedini izlaz im je bila cesta od Voćina prema Zvečevu oni su digli preostalo stanovništvo i napustili ovo područje.

Nažalost prije odlaska su pobili preko četrdeset mještana. Prema forenzičkom izvješću pronađena su 43 leša: 15 je bilo žena, a ostalo su bili muškarci, svi su bili Hrvati, a jedan je bio Srbin, koji je pokušao da zaštiti svoje hrvatske susjede. Zločin su počinili Šešeljevi Beli orlovi i četnici iz Srbije, ali uz suradnju domaćih Srba. Osim toga aktivirana su minsko eksplozivna sredstva koja su držana u katoličkoj crkvi pri čemu je u potpunosti srušena crkva, ali i cijeli središnji dio mjesta.

Ja sam tih dana preuzeo dužnost u Zapovjedništvu operativne zone Osijek jer je Gorinšek osnivao IPD (Informativno-psihološku djelatnost), a to je i bila moja vojna specijalnost. Nakon pada Voćina došao sam s novinarskom ekipom HRT iz Osijeka kako bi se o ovom značajnom događaju mogla izvijestiti hrvatska javnost. Središte Voćina je izgledalo kao iz horor filmova:

porušene zgrade, posvuda pokidani vodovi, polomljeno drveće, na sredini leži mrtav konj s podignutom jednom zadnjom nogom, okolo lutaju krave, a neke sjede jer su ranjene. Ljudi ubrzano tovore stvari iz kuća svojih ili rodbinskih, a neki i krađu. Putem popadale trpezarijske stolice i dijelovi namještaja. STRAŠNO!

Ali u Slatini konačno mir, ljudi se slobodno šetaju sa svojom djecom, grad konačno nakon nekoliko mjeseci straha i nesigurnosti konačno diše punim plućima. Za Slavoniju više nema opasnosti od onemogućavanja prolaza, a tu je i prvi oslobođeni teritorij već krajem 1991. godine. (U prilogu video „Voćin i Hum dan poslije“ <https://youtu.be/L6eUpmaCNow>.)

9. Postrojavanje brigade

Osobno sam vrlo ponosan onim što smo napravili u Općini Slatina u tri mjeseca koliko sam boravio tamo. Održali smo slobodnim cijelo područje općine od linije Mačkovac - Četekovac na jugu i sve do rijeke Drave na sjeveru. Zauzimanjem kasarne i dviju karaula osigurali smo dovoljno naoružanja za podizanje brigade i konačno oslobađanje cijelog područja što je učinjeno početkom prosinca i time otklonjena

Govor na postrojavanju brigade 31.12.91.

stalna opasnost od granatiranja. Cijelo vrijeme osiguran je jedini prometni pravac kojim se prometovalo prema Slavoniji. Brigada je imala 34 poginula za cijelo vrijeme svog postojanja do 31.07. 92. Nažalost gotovo polovica je poginula ili u prometu, ili pri neopreznom rukovanju naoružanjem, ili pri nepažljivom ponašanju na položaju.⁸ Mi koji smo zapovijedali nastojali smo da imamo što manje gubitaka u čemu smo i uspješni. Međutim najveći gubitci bili su među civilnim stanovništvom na okupiranom dijelu gdje je likvidirano oko 70 civila što je dvostruko više nego naših vojnika. To nažalost nismo uspješni spriječiti. Zanimljivo je da su među ubijenim mještanima Voćina bili i mnogi roditelji naših vojnika. Roditelji onih koji su to učinili bili su sve vrijeme u Slatini i ništa im se nije dogodilo. To je bila ta razlika.

⁸ Jedno jutro dolazi mi jedan naš vojnik, sav blijed i kaže da mora sa mnom razgovarati. Priča mi kako su sinoć on i još nekoliko naših gardista sjeli u auto i pošli prema Našicama. Kako kaže išli su „u život“. Negdje kod Orahovice ih je zaustavila vojna kontrola i pitala kuda idu i tražili su dokumente. Oni su se ljutili što ih zaustavljaju kao da ne vide tko su i kuda idu. Odjednom jedan od tih iz kontrole odskoči u stranu i poviče: „To su četnici!“ i počne pucati po automobilu. Svi koji su bili s njim u autu su ubijeni samo njega nije ni jedan metak okrznuo. Došao me zamoliti da pođe kući (bio je iz Varaždina) da dođe k sebi.

Kada sam došao 31.12.91. na svečano postrojavanje brigade bilo je vrlo impresivno vidjeti dobro opremljenu brigadu s ratnim iskustvom. Pozdravljajući ih u ime Operativne zone Osijek rekao sam otprilike sljedeće: „Budući da sam ja ovdje došao kad je bilo najteže da pomognem da se uspostavi obrana ovog vašeg kraja mislim da bi sad bilo u redu da vi dođete pomoći meni da obranimo Osijek i oslobodimo istočnu Slavoniju.“ Tako je i učinjeno i brigada je obavljala borbene zadatke u istočnoj Slavoniji do svoje demobilizacije u ljeto 1992. Za mene je došlo razdoblje novih teških izazova: četiri mjeseca mukotrpnih nastojanja Zapovjedništva Operativne zone Osijek na zaustavljanju agresije na istočnu Slavoniju uz stalnu opstrukciju kriminalnih struktura u vlastitim redovima, pregovori o prekidu vatre koje sam vodio sa srpskom stranom i kasnije nekoliko godina, u suradnji s nevladinim organizacijama, pripremanje, a kasnije i provođenje mirne reintegraciji.

Zaključak

S ovih nekoliko slika iz mojih ratnih sjećanja htio sam pokazati kakve smo nadljudske napore svi morali činiti, koliko je ljudi pobijeno bez razloga. Umjesto da se bavimo svojom strukom i unapređujemo život na raznim poljima morali smo sudjelovati u ratu koji nismo željeli ulažući napore da štete budu što manje. Ipak posljedice rata su vrlo teške i ja sam protiv toga da se slavi rat. Ali kad pogledamo s ove vremenske distance mislim da se oružanoj agresiji i masovnom etničkom čišćenju s okupiranih područja moralo efikasno vojno suprotstaviti. Mislim da smo u tom teškom razdoblju svi zajedno učinili veliku stvar ne samo za slatinski kraj nego i za cijelu Slavoniju i Hrvatsku. I suluda deja o stvaranju nekakve velike Srbije upravo u Slatini je doživjela svoj prvi poraz.

Citirani izvori:

BAĆANI TOMO ur. Podravsko Slatinski kraj, Skupština općine Podravska Slatina, 1981.

BREKALO MILJENKO: Slatinska kronika Domovinskog rata, Svjetla grada, Osijek, 2017.

* * * Guide Out of the War, Slavonia & Baranja 1991/1992, Glas Slavonije, Osijek, 1992.

PELIKAN DRAGUTIN: Slatina u vjetrovima povijesti, Gradsko poglavarstvo Slatina, 1997.

ŠPEGELJ MARTIN: Sjećanja vojnika, Znanje, Zagreb, 2001.

TOPIĆ DARIO, ŠPIŠIĆ DAVOR: Slavonska krv, kronologija rata, Glas Slavonije, Osijek, 1992.

THE WAR MEMORIES OF SLATINA

Abstract

Slatina in the year 1991 was the door of Slavonia because south part of west Slavonia was occupied. It was very important that we keep Slatina free but it was very difficult. Three days after my arrival we took barrack and two small barracks on the border and we got enough arms for our 136 brigade. Slatina is multinational region and it was very important that we stopped national conflicts and that in defends and liberation participate all people regardless of nationalities. In three months when I was in Slatina we slowly from armed people made soldiers who were able keep this region free and prepare liberation occupied territory. When we liberated Voćin and all mountain region of Slatina it was first free region in Slavonia and danger of traffic isolation Slavonia was eliminated.

Keywords: Barracks, defend organization, brigade formation, national relations, enemy propaganda, liberation.